

Filosofiska fakulteten

Institutionen för skandinaviska språk och litteratur

Daria Čulo

Stilarter i svenskan och deras användning i olika situationer

Examensarbete

Handledare: Zvonimir Novoselec, universitetslektor

Zagreb, juli, 2018.

Innehållsförteckning

I.	INLEDNING.....	3
II.	STIL.....	3
	II.1 ATT DEFINIERA STIL.....	4
	II.2 STILHISTORIA.....	4
	II.3 STILNIVÅER OCH STILARTER I SVENSKAN.....	5
	II.4 STILARTER I SVENSKAN.....	5
III.	GRUNDLÄGGANDE STILARTER I SVENSKAN.....	6
	III.1 OBJEKTIV STIL.....	7
	III.1.1 Vetenskaplig stil.....	7
	III.1.2 Fackspråk.....	7
	III.2 SUBJEKTIV STIL.....	8
	III.2.1 Skönlitterär stil.....	8
	III.2.2. Vardaglig stil.....	8
	III.3 VILJEBETÖNAD STIL.....	9
	III.3.1 Klassisk retorik.....	9
	III.3.2 Propagerande stil.....	9
IV.	STILBROTT.....	10
V.	SLUTSATS.....	11
VI.	KÄLLFÖRTECKNING.....	12

I. INLEDNING

I det här examensarbetet ska jag förklara stilistikens grundläggande begrepp och presentera några definitioner av begreppet stil, eftersom det kommer att visas att begreppet stil inte är entydigt definierat. Jag ska också ge en kort presentation av stilutveckling i antiken, men stilistikens ursprung och historia kommer inte vidare att behandlas i detta examensarbete. Det viktigaste begreppet i mitt examensarbete är *stilart*, som ska analyseras genom korta representativa texter för att visa skillnader, men också likheter mellan stilarter. Jag har valt det här temat eftersom mitt uppsatsämne för ”Uvod u lingvistički studij švedskog” behandlade ordens makt, retoriks historia och presidentens retorik. Enligt Cassirer, stil har en viktig roll i retoriken, som är ”konsten att övertyga” (Cassirer 2003:17). Jag har letat efter ett liknande tema som beträffar koppling mellan språk och samhälle.

II. STIL

Enligt Möijer (1998:15), stil är ett sätt på vilket man uttrycker sig, i allmänhet hänvisar det till form av ens språk och hur man utgör sina tankar. Eftersom varje människa är en individ, det finns oräkneligt många sätt på vilka man uttrycker sig, och på detta sätt kan man genom språket och stilen visa sin speciella identitet. Enligt Möijer, det finns lika många stilvarianter som antalet skribenter, just på grund av individualitet (1998:23). Man kan identifiera en bloggförfattare som man läser ofta igenom hans eller hennes stil, utan att tidigare veta vems text är det, eftersom individualstil skapas med kombination av stildrag. Skribenten eller talare försöker att anpassa sig till olika situationer i vilka han befinner sig. Människor är ofta inte medvetna att de ideligen gör stilistiska anpassningar som beror på omständigheter och samhället; t.ex. man använder olika stilar med sin familj och i arbets- och offentliga livet. När man är i kontakt med kända mottagare, använder man mer personlig stil, medan med okända mottagare väljer man opersonlig eller mer formellt språk. På detta sätt, enligt Möijer, markeras ”ett visst psykologiskt avstånd” (1998:15). Allt man gör är helt enkelt att man ”anpassar sina ord efter språksituationens krav” (ibid.).

II.1 ATT DEFINIERA STIL

Liljestrand refererar till stilistik som „läran om stil“ (Liljestrand 1993:26). Den som är viktig är att det fortfarande inte finns en entydlig definition av stilbegreppet. Olika författare och stilforskare har olika påståenden. Jag ska citera bara flera definitioner, som visar att de baseras på liknande idéer. Askeberg preciserar stil som ett „sätt varpå man i en given språksituation löser problemet att ge sina ord en avsedd effekt (Möijer 1998:19), medan P. Naert tycker att stil är „det individuella språkbruket (ibid.). Ytterligare, Jules Marouzeaus definition kan kopplas med stilindividualitet: „Stil är det val den enskilde gör bland de uttrycksmedel som språksystemet ställer till hans förfogande“ (ibid.). Med andra ord, stildefinitioner refererar ofta till stil som resultatet av vissa val.

II.2 STILHISTORIA

Möijer (1998:28) i sin bok berättar att stilistiken fanns redan i antiken och man kunde få undervisning i det här fältet. Det fanns två delar av stilistikens interesse; poetik som „läran om diktkonsten“ (ibid.) och retorik, som „talekonst“ (ibid.). Stilarter utvecklades just i antiken, när tre huvudstilarter skillnades, *hög*, *medelstil* och *låg* stil. Den första kan ses i antikens tragedier och skönlitterär diktning, *medelstil* användes för att skriva faktatexter. Det kallades också normalstil. Vardagliga beskrivningar och enkla texter, som vanligtvis hade dialogsform, var skrivna i *låg* stil. Det antika tredelade stilschemat, som Möijer beskriver, fanns till cirka 1800-talet, men idag, i det moderna språksamhället är antikens stilschema inte mer aktuellt. Gränser mellan de traditionella stilarterna är onaturliga och används inte mer. Vad som händer i modernt språk är att stilarter blandar sig och det är väldigt svårt att gruppera texterna i bara en stilart. Karaktärer från en stilart är oftast del av en annan stilart. (1998:31) och därför kan gränserna mellan stilarterna inte definieras helt klart.

II.3 STILNIVÅER OCH STILARTER I SVENSKAN

Cassirer skriver om stilnivå som ett begrepp som ”betecknar graden av formalitet i språket” (2003:92). Möijer beskriver att den ena värdeskala som finns idag vad beträffar gränser mellan hög, normal och låg nivå ”anpassas (o)medvetet efter språksituationer och texttyper” (1998:22). Vad som gäller är att valet mellan tre nivåer ofta beror på känslor och attityder som är på något vis knutna till vissa situationer. Med andra ord, olika situationer kräver olika anpassningar och är beroende av ”kulturella, estetiska och moraliska värderingsnormer” (ibid.). Samtidigt, Cassirer lägger accenten på faktum att ords stilnivå beror på hur ord är gammal och hur ofta det används i språket. Svensk samhälle är mottaglig för förändringar, som nästan vartannat samhälle och på detta sätt förändrar också språket, d.v.s. svenskan. (2003:92).

Ytterligare, Cassirer ger en skillnad och koppling mellan stilnivå och stilart: det är vanligt att stilarter ligger på stilnivåer, till exempel – olika texter som är på samma stilnivå kan ha olika stilarter. Vissa texterna har gemensamma innehåll. (2003:92).

II.4 STILARTER I SVENSKAN

Cassirer skyltar att en stilart kan vara illustrerad genom olika språksituationer som stilarter utvecklar från. Varje situation, d.v.s. text eller språksituation har sin egenskap och är stilistiskt specifika (2003:93). När man analyserar en text, försöker man placera den i en viss stilart och se ”i hur hög grad texten ansluter sig respektive avviker från detta mönster” (2003:94). Det vill säga att texter inte kan hör till bara en stilart, eller det händer väldigt sällan. Andersson och Furberg prövade att visa det här med en text från deras bok *Språk och påverkan* från 1966. De konstruerade en text som visar fem olika stilarter.

Ko dödad i kollision

En ko dödades i går vid en kollision med en Opel. Årsmodell 1963. Bilen fördes av en rödhårig kvinna med normal kroppsbyggnad och iförd blå dräkt, vit blus och svarta slejfskor. Hon har ett ärr över högra kinden och är hemmahörande i Hinsberga. Då hon stapplade ut ur bilen kastade kvällens sista tynande solstrålar ett nät av vemod över sorgeplatsen. Natten nalkades. (ibid.)

Den här texten omfattar fem stilarter: rubrikstil, reklamstil, efterlysnings- och skönlitterär stil och till slut lyrik som betraktas som en speciell stilart.

Textens rubrik har en typisk rubrikstils form, ”dels genom temat, dels genom kompressionen”, som Andersson och Furberg namnar (Cassier 2003:94, se Andersson & Furberg; *Språk och påverkan*:1966). I rubriken, enligt paret Andersson och Furberg, har skribenten utelämnat obestämda artiklar och hjälpverbet *blev* – ko (blev) dödad. (ibid.) Efter att man har läst rubriken, väntar man att det kommer att bli en nyhetsnotis. Första meningen följer förväntan och information som ges här är lämplig, även om valet av ordet ”kollision” är väldigt oväntat. Tvärtemot vad som läsaren förväntar, skribenten utbryter rubrikstil med information att det handlar om modellen från år 1963, som inte är viktigt. Den här utbrytningen, enligt författareduo, påminner om reklamstil. De efterföljande två meningarna låter som en typisk efterlysningsstil genom användning av passivformen och kvinnas beskrivning, med uttryck som ”rödhårig kvinna” och ”normal kroppsbyggnad” osv (ibid.). Därtill liknar den byråkratspråket, som är ”den mest skriftspråkliga stilarten i svenskan”, enligt Casirer (2003:99). I denna sjätte mening, skriver Andersson och Furberg, skribenten använder metaforer som ”kastade solstrålar”. Orden som orsakar känslor och ger starka effekten tillhör skönlitterär stil. Den sista satsen, enligt de två författarna, karakteriseras bäst som lyrik. Valet av verbet ”nalkades” är otypisk, eftersom det tillhör högtidlig stil, och ordet är ”poetisk markerad” (ibid.). Vidare, denna sats innehåller inte nya informationer. I stället för att fokusera på information, texten fokuserar på ”estetisk dimension” (ibid.).

III. GRUNDLÄGGANDE STILARTER I SVENSKAN

Det är viktigt att accentuera hur ”gränserna mellan stilarterna är flytande” (Fröberg 1967:120). Indelningen i stilarter beskriver stilistiska tendenser, men kan inte fastställa hur texterna kommer att se ut och om de kommer att följa alla reglerna, eller bättre sagt, komponenter i en stilart. Stilarts grupper är inte avgränsade.

Möjjer förklarar att det finns tre huvudstiltyper eller stilarter i svenskan, som kan delas upp vidare. De svarar mot ”språkets tre funktioner” (1998:31). Stilarterna delas i objektiv stil, subjektiv och viljebetonad stil. Den första har funktion att ge en information och är mer neutralt än andra två. Objektiv stil rör sig om språkets *symbolfunktion*. Sedan, subjektiv stils mål är att uttrycka känslor, åsikter eller att provocera en reaktion hos läsaren eller mottagaren.

Den motsvarar språkets *symtomfunktion*. Till slut, signalfunktion tillskrivers viljebetonad stil som har för ett mål att ”övertala” eller ”uppmåna” och har en stark emotiv funktion (ibid.).

III.1 OBJEKTIV STIL

Som Möijer beskriver objektiv stil vidare, skribenten är opartisk och neutral. Man skriver om fakta, ger inte sin åsikt om teman som är framställt i texten. Objektiv stil försöker visa verkligheten neutralt, utan bara positiva eller negativa drag. Det är nödvändigt att göra balans i texten och att presentera sanningen genom fakta. Det är alltid svårt att ge en helt opersonlig text, med skribenten måste försöka att vara opartisk så mycket som möjligt. Objektiv stil, lika väl som andra två, indelas i mindre stilarts grupper, men dem kommer inte att bli nämnda alla i examensarbetet. (1998:33).

III.1.1 Vetenskaplig stil

Vetenskaps texter är kanske den bästa typ som visar objektivitet – det finns systemet som behöver en analys och bevis på vad som är skriven. Vetenskaplig språk är nödvändigtvis ”neutralt, befriat från känslor och subjektiva värderingar”. (Möijer 1998:36) Texten ger omvittnade informationer. Den innehåller inga känslor, bildspråk, metafor och symbol osv. De viktigaste drag är logik, exakthet, objektivitet, opersonlighet och klarhet. (ibid.) Vetenskaplig stil används i olika forskningsrapporter, vetenskapliga artiklar och avhandlingar.

III.1.2 Fackspråk

En intressant art till som hör till objektiv stil är fackspråk, som är knuten till specifika yrken. Ett drag av denna stil är att det inte är tillgänglig till alla, dvs. till läkmen i fältet (Möijer 1998:34). Det finns många olika fält och likaledes en stor antal språkliga varianter med viss terminologi: ekonomi, medicin, juridik osv har speciella termer och typer av språk som används och förstås mellan specialister. Ytterligare, Möijer skriver att människor som arbetar på samma plats eller i samma fält kan utveckla en särskild ”yrkesslang” eller fackjargong, som ”inte direkt förstås av utomstående” (1998:35). Vissa facktermer antar slang variationer och blir en ”intern kod” (ibid.). Metodens mål är, framför allt, att skapa gemensamhet och att förstärka yrkesgruppen i allmänhet. (ibid.)

Till objektiv stil hör också sakprosa, offentlig stil, tidnings- och juridisk stil som inte behandlas vidare i examensarbetet.

III.2. SUBJEKTIV STIL

Enligt Möijer, subjektivs stil syfte är att uttrycka individualitet, känslor eller personlig tillstånd. Sändaren ger öppet sina tankar åt mottagare och ”riktar sig till mottagarens känslor och syftar till känslomässig reaktion” (1998:44). Till skillnad mot objektiv stil, skribenten som skriver med subjektiv stil har frihet att välja mellan fantasi och verklighet och att tolka verkligheten hur han vill eller tycker att det är bäst. Informationerna får vara subjektiva och oneutrala. (ibid.)

III.2.1. Skönlitterär stil

Skönlitterär stil, som Möijer beskriver, rör sig om epik, lyrik eller dramatik, dvs. om texten på prosa eller vers, indelade i tre huvudarter tidigare nämnda. Normalt handlar det om en fantasiskapelse, eftersom författaren skapar sin värld, liv, associationer och stämningar och tankar. Speciella drag av den här stilen är bildspråk, retoriska figurer, nyansering och poetiska ord. Även grammatiska och syntaktiska regel gäller inte ofta i relation till skönlitterär stil, eftersom språket är mer utarbetat och konstfull. (Möijer 1998:45). Det bästa exemplet på stilen är kanske dikter, som behöver en viss tolkning och är speciella på eget sätt. Stilen tillhör också fiktiv prosa, poetisk-lyrisk stil och sagostil.

III.2.2 Vardaglig stil

Möijer refererar till vardaglig stil i prosan när det används ”för att ge illusion av verklighet” (1998:60):

”Morsan är på väg att bli hispig, hon klär ut sig som den värsta operastatist [...] kolkar vin och röker cigaretter i silvermunstycke och piper iväg till en sexgalen prälle stup i kvarten om kvällarna. Farsan klarar det inte i längden. Han går omkring som nån djäkla mekanisk docka och ser ut som den där målningen av Verner von Heidenstam. Alldeles frånvarande på något sätt. Och jobbet? Hur ska han sköta jobbet?”

(T Lindgren, Skrämmar dig minuten). (Möijer 1998:60)

I Lindgrens text, enkel vardagsstil är en „stilistik medel“ (ibid.) som hjälper att skapa en informell beskrivning som är nära talspråket. Man kan se det genom bruket av „ledig ordval, typiska talspråksord och –former“ (ibid.). Andra tecken på användning av vardagsstil kan vara olika förstärkningsord som är del av talspråket, som *hemskt*, *jätte-*, *ruskigt* eller *otroligt*, eller via syntaktiska avvikelser, som radade huvudsatser, ofullständiga meningar eller fristående bisatser, som Möijer upplyser (ibid.).

Vidare, till vardaglig stil hör också slangspråk som representation av starkt vardaglig stil och vulgärstil, som inte diskuteras i examensarbetet.

III.3 VILJEBETONAD STIL

Möijer definierar viljebetonad stil som den som framför allt har som syfte „att uppmana, övertyga eller övertala“ (1998:66). Stilen är inriktad mot viljan att påverka vissa tankar och sedan ha olika resultat, eller förändring. Ofta vill talare eller skribenten ändra någons attityd till vissa teman (ibid.).

III.3.1 Klassisk retorik

Det typiska exemplet av viljebetonad stil är retoriken, som forskar ordets makt och påverkan till mottagare. Retoriken, som „läran om konsten att tala väl“ (ibid.) bjuder strategier för argumentation genom vilken talare eller skribenten har verkan på lyssnaren eller läsaren. Idag kan man säga att retorik och politik är nästan identiska, eller bara nära synonymer.

Politikernas mål är att göra just det som tidigare har beskrivits – „göra intryck, vinna människors förtroende och beundran“, som Möijer anför (1998:67). Förutom politik, retorik inverkar starkt på „juridiken, diktningen, konsten och hela samhällslivet i Västerlandet“ (Möijer 1998:68). Inverkan ses i olika samhällets aspekt, som i politikernas valkampanjer, reklamspråk, politisk eller ideologisk propaganda och många andra offentliga fält som behöver ett viss språkmönster, accentuerar Möijer (1998:69).

III.3.2 Propagerande stil

En annan art som hör till viljebetonad stil är propagerande stil, som är representerad av propaganda. (Möijer 1998:74). Möijer definierar propaganda som en viss plan eller försök att med vissa metoder eller beteenden påverka, sprida eller byta åsikter, främja ideologi eller politiska idéer, övertala att köpa en viss produkt osv. Beroende av målet, finns det många olika typer av propaganda, som t.ex. ideologisk propaganda, reklam eller kommersiell propaganda, hälso- och trafik propaganda osv (Möijer 1998:75). Påverkningsmedel är språket i tal eller skrift, och kan spridas på olika sätt, oftast via radio, TV, film, böcker, tidskrifter, eller via mer ”suggestiva uttrycksmedel” (Möijer 1998:76) som (politiska) demonstrationer eller massmöten (ibid.). Man kan säga att propagerande stil är kopplad med retorik, eftersom båda använder ord som medel att uppnå det som man har för avsikt.

Tidningsstil via argumentering och religiös stil, framför allt Bibelspråk tillhör också viljebetonad stil, men behandlas inte vidare i examensarbetet.

IV. STILBROTT

Cassirer skriver: ”I en stilart är orden och ordformerna enhetliga vad beträffar stilnivå och stilvalör.” (2003:100). Vidare, definierar han alla avvikelser som inte följer reglerna knutna till viss stilart eller stilnivå som stilbrott. Avvikelse gäller specifika ord, teman och ämnen, konstruktionen eller innehållet eftersom skribenten vill att mottagare fokuserar sig på formen i stället för innehållet (Cassirer 2003:102). Texten nedanför citerad demonstrerar dessa avvikelser, eller stilbrott. Texten publicerades på Dagens Nyheter.

En ensam krigare har dött

PARIS, tisdag.

General de Gaulle, den ensamme, död framstupa över en ovaslutad patients, den ensamaste av alla lekar, medan han väntade på TV-nyheterna utifrån världen att nå hans eremitboning.

Man skulle kunna tro att detta med patientsen hörde till den mytbildning som växte som en svampsjukdom kring den gåtfulle enslingen. Men det tycks vara alldeles riktigt, och patientsen lär ha varit på väg att gå ut. Den var generalen som gick ut i stället och för alltid. Men antingen har Paris inte hämtat sig efter chocken eller också tar staden hans bortgång med det nästan cyniska lugn som fransmän kan visa i situationer som inte angår dem personligen.

Dagens Nyheter den 11 november 1970. (Cassirer 2003:101).

Den här texten var i tidningen, men innehållet hör inte till tidnings stil. Notiser skulle referera verklighet och känsloneutrala fakta, medan den här handlar just om känslor, om ensamheten som inte är ett typiskt tidningstema. Cassirer accentuerar att texten innehåller liknelsen (”som en svampsjukdom”) och reflexionerna, som ”är helt främmande för en nyhetsnotis” (ibid.). Det finns också en intressant ordlek, *gå ut*, som är nära eufemismen *gå bort* och betyder samma sak i texten. Skribenten lyckades göra vad stilbrotts behandling har för målet – att förvåna läsaren med formen, utan att han koncentrerar sig på innehållet. (Cassirer 2003:102).

V. SLUTSATS

I examensarbetet förklaras några fundamentala stilistiska begrepp som stil, stilnivå, stilart och stilbrott. Efter en kort presentation av stilhistoria, följer kapitel om stilnivåer och stilarter. Tre slags stilarter presenteras i kapitel III., objektiv, subjektiv och viljebetonad stil, som redogörs i följande tre kapitel. Examensarbetet tar upp flera texter som presenteras och diskuteras via stilarternas egenskaper. Begreppet stil, likaså stilarter kopplas med retoriken och det ges en bredare bild av ordets och språkets påverkan på textens mottagare och samhället i allmänhet. Varje livssituation kräver ett visst sätt av beteendet, oftast utseende, men också språket som är lämplig. På samma sätt som man klär upp sig vederbörligt i vissa situationer, bör man anpassa sitt uttryck och använda riktig språkstil. Slutligen, avvikelser från stilarter finns, men man gör dem med berätt mod så att läsaren tar djupa intryck av det man läser.

Jag tycker att det kan vara nyttig att skilja grundläggande stilarter och känna till deras drag eftersom då kan man följa regler som varje stilart har, dvs. anpassa vad som man säger till viss situation. Som jag har tidigare nämnt, språk är som ens redskap med vilket man säger eller skriver vad som man vill för att åstadkomma sina mål. Om man är bekant med stilarternas regler, kan man manipulera eller påverka någons åsikter. Vidare, det som man säger visar mycket om ens bildning och även om ens uppfostran – därför tror jag att det är bra att använda ens språk på bästa möjliga sätt. Det kan man göra om man är förtrogen med alla regler men också med sätt hur bryta dem för att få effekt.

VI. KÄLLFÖRTECKNING

- Cassirer, Peter (2003). Stil, stilistik & stilanalys. Stockholm: Natur och Kultur
- Fröberg, Paul (1967). Stil – Översikt av språkutveckling, stilarter, diktater och versformer (3. uppl.) Stockholm: AB Gustav Lindströms Boktryckeri
- Liljestrand, Birger (1993). Språk i text, Handbok i stilistik. Lund: Studentlitteratur
- Möijer, Kjell (1998). Svensk stillära, Stilistik & Stilanalys. Värnamo: Ekelunds Förlag AB

SAŽETAK

U mom se završnom radu obrađuje tema osnovnih pojmova stilistike s posebnim naglaskom na osnovne funkcionalne stilove u švedskom podijeljene u tri veće grupe. Zasebno su obrađene neke od podgrupa funkcionalnih stilova uz odgovarajuće tekstove kao primjere. U radu je dan i kratak pregled razvoja stila, s osvrtom na retoriku. Ukazala sam na poteškoće pri pokušaju definiranja pojma "stil" pokazavši nekoliko različitih definicija stila. Retorika je, kao "umijeće lijepog govorenja", usko povezana s funkcionalnim stilovima i stilistikom općenito. Obradila sam i poveznicu između odabira riječi ili određenog stila te samog utjecaja jezika na primatelja, odnosno čitatelja te na društvo u općenitom smislu. Kao što se za određene situacije ljudi prikladno odijevaju, jednako tako valja svoje riječi, tj. izraz prilagoditi prilici. Također, naglasak je stavljen na specifičnost funkcionalnih stilova, koja se tiče njihovog međusobnog preklapanja unutar tekstova te česte nemogućnosti da se isti jasno odijele.

ABSTRACT

In my final thesis the main stylistic terms are elaborated with particular emphasis on the main functional styles in Swedish divided in three larger groups. Some of the subgroups of the functional styles are explained, accompanied by corresponding texts as examples. In the thesis has been given a short overview of style development, with reference to rhetoric. I pointed out that there are some difficulties when trying to define the term "style" by showing some different definitions of it. Rhetoric is, like „the art of pleasant speech“, closely connected to functional styles and stylistics in general. I also elaborated the connection between the word choice and a certain style, as well as the language impact to the addressee, that is the reader and the society in general. The same way people dress appropriately for specific occasions, equally words, i.e. form, should be adjusted to the occasion. In addition, an emphasis is applied to the particularity of functional styles, relating to their mutual overlapping within texts and the impossibility to separate them clearly.